

Peruskysymyksiä pienessä paketissa

RUTH A. AGHEYEVA ym. (toim.): *Problems of Uralistics. Contributions to the 7th International Congress of Finno-Ugrists. Analytical reviews in two volumes.* Moscow 1990. 237 + 268 s.

Seitsemännen kansainvälisen fennougristikongressin kunniaksi ilmestynyt *Problems of Uralistics* on artikkelikokoelma, jonka kunnianhimoisena tavoitteena on selostaa uralistiikan eri aloilla viiden viime vuoden aikana eli edellisestä, Syktyvkarissa 1985 pidetystä fennougristikongressista lähtien tapahtunutta kehitystä. Kaksiosainen teos on suomalais-neuvostoliittolaista yhteistyötä: julkaisijoina ovat Neuvostoliiton

Tiedeakatemian Yhteiskuntatieteiden tieteellisen informaation instituutti (INION), Viron Tiedeakatemian ja Suomen Akatemian, toimituskunnan muodostavat päätoimittaja Fedor M. Berezin ja Jurij S. Eliseev, koostaja Ruth A. Ageeva, Viron edustaja Anu-Reet Hausenberg sekä suomalaiset Juha Janhunen ja Irja-Leeana Suhonen. Kaikki artikkelit ovat englanninkielisiä, joten teos voi hyvin palvella kansainvälistä lukijakuntaa, myös niitä lähitieteenalojen edustajia, jotka kaipaavat perustietoja uralistiikan ongelmista. Toivottavasti teosta myös levitetään riittävän tehokkaasti.

Mikä uralistiikka — ja kenen?

Teoksen käsittelemän ajanjakson lisäksi myös siinä käsitellyt ongelmat on valittu ja ryhmitelty fennougristikongressien käytännön mukaisesti. »Uralistiikan» käsitteen tähänastista laajaa tulkintatapaa ei missään vaiheessa aseteta kyseenalaiseksi, vaan I osassa käsiteltävien kielitieteen kysymysten lisäksi — jotka kylläkin ovat olleet laajimmin edusteilla sekä kongresseissa että tässä kokoelmassa — on II osana mukaan otettu myös arkeologia, etnologia, folkloristiikka ja kirjallisuudentutkimuskin. Ainakin viimeksi mainitun kuulumista tähän yhteyteen olisi voinut hieman pohdiskella. Ylipäätyäänkin tässä kokoelmassa (vaikkapa jo päätoimittaja Eliseevin avausartikkelissa, jonka sävy nyt on yksiulotteisen optimistinen) olisi ollut oiva tilaisuus kriittisemmin arvioida ja kommentoida kansainvälisten fennougristikongressien yleistä kehitystä. Kongressithan ovat muuttumassa tutkijoiden tapaamis- ja keskustelutilaisuuksista jättiläismäisiksi kulttuuri-, propaganda- ja media-tapahtumiksi, joiden varsinainen tieteellinen anti uhkaa toisinaan jäädä takalalle kulttuurin ja kansallisen identiteetin kysymysten — toki sinänsä tärkeiden — tieltä. (On tosin muistettava, että tämän kehityslinjan tähänastinen huipentuma, Debrecenin 7. kansainvälinen fennougristikongressi, oli *Problems of Ura-*

listics -teosta laadittaessa vielä kokematta.)

Viime aikoina on pohdittu, pitäisikö fennistiikan ja hungarologian erityiskysymykset sulkea pois fennougristikongresseista: »suurten» uralilaisten kielten suomen ja unkarin tutkimuksellehan on olemassa muitakin foorumeja. Debrecenin fennougristikongressin yhteydessä tällainen päätös tehtiinkin. Problems of Uralistics -teoksessa ei tähän rajausongelmaan mitenkään viitata. Toimituskunnan koostumuksen mukaisesti jotkin fennistiikan kysymykset ovat itsestäänselvästi mukana, unkaria (ja Unkaria) taas ei käsitellä laisinkaan. Samasta syystä artikkelit keskittyvät suomalaisten ja neuvostoliittolaisten tutkijoiden saavutuksiin. Ikävää on, että muuten ansiokkaista katsauksista jäävät näin pois monet merkittävät muunmaalaiset uralistit (muutamia suomalaisissa sarjoissa julkaisseita lukuun ottamatta); etenkin unkarilaisten julkaisujen puuttuessa jäävät selostukset varsinkin volgalisten, permiläisten ja ugrilaisten kielten viimeaikaisesta tutkimuksesta väistämättä yksipuolisiksi.

Toinen rajausseikka liittyy suomalaisen ja neuvostoliittolaisen osapuolen väliseen työnjakoon: monista kysymyksistä on sekä suomalaisen asiantuntijan katsaus läntiseen tutkimukseen että neuvostoliittolaisen asiantuntijan selostus sikäläisten tutkijoiden työstä. Sinänsä murheellista, että sekä kielimuuri että poliittiset yhteydenpidon esteet ovat jakaneet fennougristiikan näinkin selvästi kahtia; rautaesiripun nyt hajotessa toivoisi myös kielimuurin madaltuvan ja tutkijoiden yhteydenpidon helpottuvan niin, ettei moista kahtiajakoa vastedes tarvittaisi.

Kansainvälinen yhteistyö onkin uralistiikassa mitä keskeisintä. Tältä kannalta kiinnostavinta päätoimittaja Eliseevin avausartikkelissa »Congresses of Finno-Ugrists and international scientific cooperation» (s. 8–18) onkin sen loppuosa, jossa tiiviisti selostetaan meneillään olevat kansainväliset yhteistyöhankkeet (viron ja suomen kontrastiivinen kieli-

oppi, mordvan sanakirja, suomalaisten nimien venäläinen translitterointiopas, uralilaisten kielten murteet -projekti, itämerensuomen kielikartasto sekä venäläis-suomalainen suursanakirja ja uralistiikan bibliografia). Muuten Eliseevin artikkeli on melkoisen pintapuolista luettelointia Problems-teoksen ja fennougristikongressien sisällöstä. Mm. edellä mainitsemini tutkimuksen rajaus- ja linjanvetokysymyksiin sekä muihinkin tutkimukseen vaikuttaviin tekijöihin, esimerkiksi Neuvostoliiton uralilaisten kielten asemaan, olisi toivonut kriittisemmin puututtavan.

Seuraava artikkeli, omaperäisen moskovaistutkijan Eugene A. Helimskin »The external connections and early contacts of the Uralic languages» (s. 19–43) sijoittaa uralistiikan paljon kiinnostavampiin puitteisiin. Mm. nostraattihypoteesiin (Euraasian kielikuntien yhteistä geneettistä alkuperää koskevaan oletukseen) liittyvää tutkimusta käsittelevä artikkelin osa on ainakin suomalaiselle oudompaa, kiintoisaa luettavaa — meillä kun kantaauralin taakse ulottuvien geneettisten suhteiden ongelma on viime vuodet enimmäkseen maannut »mahdottomien kysymysten mapissa». Sekä kielikuntien välisistä sukulaisuusoletuksista että vanhojen kielikontaktien tutkimuksesta kirjoittaessaan Helimski on tahdikas ja — kuten näin epävarmalla maaperällä liikkuvalla sopiikin — sangen varovainen arvioinneissaan, ja nostraattihypoteesiin hän tuntuu — toisin kuin monet fennougristit edelleenkin — suhtautuvan varsin myönteisesti. Kenties voimakkaimmin hän arvostelee yhtä viime vuosien merkittävimmistä kielikontaktien tutkijoista, Jorma Koivulehto, jonka etymologioista jotkut tuntuvat hänestä olevan »exquisite and inventive rather than true».

(Balto)fennistiikkaa

Itämerensuomalaisten kielten viimeaikaisesta tutkimuksesta Neuvostoliitossa kirjoittaa Arvo Laanest. Hänen artikkelin-

Kirjallisuutta

sa »Baltic-Finnic languages» (s. 44–56) on yhtä vähäpuheinen kuin otsikkokin; ikävältä tuntuu, että Laanest on tyytynyt laatimaan vain lyhyet kommentit kaikkiaan 87 teosta käsittävään bibliografiaan, arvioimatta teoksia sen kummemmin tai esittämättä mitään yleisnäkemyistä itämerensuomen tutkimuksen tilasta ja kehityssuunnista. Täysin päinvastaiset lähtökohdat on Vesa Koivistolla artikkelissaan »The history of Eastern Finnic: Proto-Karelian, Proto-Vepsian, and their descendants» (s. 57–72). Lähteenään pääasiassa suomalaiset tutkimukset (suureksi osaksi myös Syktyvkarin kongressia edeltäneiltä ajoilta) Koivisto laatii selkeän ja miellyttävän, varmaankin kansainvälistä lukijakuntaa hyvin palvelevan yhteenvedon kantasuomen itäisten murteiden rekonstruoinnista ja niiden jatkajien keskinäisistä suhteista. Niistä muutamista Koiviston lähteisiin sisältyvistä teoksista, jotka ovat ilmestyneet vuoden 1985 jälkeen, merkittävin lienee Matti Larjavaaran väitöskirja Itämerensuomen demonstraatiivit. Ei ole Koiviston vika, että hänen artikkelinsa ei käsittele koko viime vuosien suomalaista baltofennistiikkaa: nyt mainitsematta jäävät koko Problems of Uralistics -teoksessa useat huomionarvoiset teokset, mm. Muusa Ojasen väitöskirja venäjän vaikutuksesta lyydin adjektiivikategoriaan, Lauri Kettusen Mahun vatjalaismurteen sanakirjan julkaiseminen (1986), virolaisen Tiit Kukkin Suomessa ilmestynyt kokoelma tverinkarjalaisten tšastuškoja (1989), Tapani Lehtisen tutkimus venäjän aspektikategorian vaikutuksesta karjalan ja vepsän inkoatiiviverbistöön (Sananjalka, 1985) sekä Pertti Virtarannan lyydin aineistojulkaisuista viimeisin, Haljärven lyydiläismurteen muoto-oppia (1986). Jonkinlainen yleisesittely, niukkakin, itämerensuomen viimeaikaisesta tutkimuksesta Suomessa olisi ehdottomasti ollut tarpeen.

Artikkelissaan »The viewpoint of variation in Finnish dialectology in the latter half of the 1980s» (s. 73–108)

Kaisu Juusela esittelee suomalaisen murteentutkimuksen saavutukset kolmena ryhmänä. Murremaantieteellistä traditiota jatkavat tutkimuksissaan Pekka Lehtimäki, Heikki Paunonen ja Matti Pääkkönen, ja perinteistä aluevariaation tutkimusta ovat väitöskirjoissaan käyttäneet Matti Puntila, Maija Länsimäki, Klaus Laalo ja Jaakko Sivula. Toiseen ryhmään, ns. sosiodialektologiseen variaationtutkimukseen, joka ottaa alueellisen variaation lisäksi huomioon myös ikä- ja sosiaaliryhmittäisen vaihtelun, Juusela lukee mm. kolme väitöskirjaa: oman Töysän törmäysmurteen *i*-loppuisia diftongeja käsittelevän teoksensa sekä tamperelaisten geminaationtutkijoiden Kari Nahkolan ja Marjatta Palanderin monografiat. Kolmantena ryhmänä Juuselan luokituksessa on puhtaasti sosiolingvistinen variaationtutkimus, jota edustavat mm. maaltamuuttajien kieltä käsittelevät tutkimukset (mm. Pirkko Nuolijärven). Sen lisäksi, että Juusela on lyhyehköön artikkeliinsa saanut referoiduksi olennaisimman mainitsemistaan tutkimuksista, hän on myös kirjoittanut asiantuntevan johdannon Suomen murteentutkimuksen historiasta ja sen yhteyksistä muun maailman dialektologiaan ja sosiolingvistiikkaan, sekä pienen päätelmä-kappaleen, jossa hän toteaa suomalaisen murteentutkimuksen näkökulmien monipuolistuneen ja painotusten siirtyneen sosiolingvistiikan suuntaan. Kaiken kaikkiaan Juuselankin artikkeli on miellyttävää ja tietorikasta luettavaa, mutta herättää – kuten Koivistonkin – lukijassaan lievää kapinamieltä koko teoksen toimitusperiaatteita kohtaan: jos suomen kielen variaation tutkimus on uralistiikkaa, miksei Problems of Uralistics käsittele muuta-kin suomen kieleen keskittyvää tutkimusta, joka toki ansaitsisi myös tulla esitellyksi kansainväliselle yleisölle?

Saamen sanakirjoista ja sanakirjoista ylipäätään

Saamelaiskielten tutkimuksen kannalta

1980-luku on ollut leksikologian vuosikymmen, toteaa Juhani Lehtiranta artikkelissaan »A survey of Saami lexical and etymological research» (s. 109–125). Tänä aikana ovat ilmestyneet sekä Gustav Hasselbrinkin eteläsaamen että Erkki Itkosen inarinsaamen sanakirja, ja näiden suurten tieteellisten sanakirjojen lisäksi on julkaistu Pekka Sammallahden pohjoissaame-suomi-sanakirja (ensimmäinen uutta ortografiaa käyttävä) sekä Jouni Mosnikoffin ja Pekka Sammallahden koltansaamen sanakirja, joita molempia on käytännön tarpeisiin suuresti kaivattu. Neuvostoliitossa on ilmestynyt kaksi kildininsaamen sanakirjaa, joiden käyttöä haittaa saamelaiskielten tyypillinen ongelma: erimielisyydet ortografiasta.

Asiantuntevien sanakirjaesittelyjensä yhteydessä Lehtiranta puuttuu myös käytännön ongelmaan, joka itse asiassa koskee muitakin kuin saamen sanakirjoja. Tämä ongelma on suurten sanakirjojen ilmestymisen venyminen: niiden vuosien aikana, jotka kuluvat ennen loppuosan ilmestymistä, on tynkämäisen alkuosan käyttäminen vaikeaa, loppuosiin mennessä ilmenee alkupäässä joukko virheitä, jotka joudutaan jälkikäteen korjaamaan, ja tipoittain ilmestyvä sanakirja aiheuttaa hankaluuksia mm. kirjastoille ja ulkomaisille tilaajille. Nämä vaikeudet tulisi muistaa, jos halutaan asettaa vuosia tai jopa vuosikymmeniä vievä sanakirjamonumentti esimerkiksi joustavan ATK-tietokannan edelle.

Yleisen uralistiikankin kannalta sangen ikävää on, että saamen kielen etymologista sanakirjaa ei ole saatu vielä edes tekeille. Lehtiranta itse on julkaissut suppean, alkuperäviitein varustetun sanalistan Yhteissaamelainen sanasto ensiavuksi pahimpaan tarpeeseen.

Muuta saamen kielen tutkimusta kuin leksikologista ei Problems of Uralistics juuri esittele. Lehtiranta mainitsee lyhyesti artikkelissaan neuvostokarjalaisten Pekka Zajkovin ja G. M. Kertin tutkimukset, ja lisäksi Arvo Laanest luettelee

itämerensuomi-bibliografiansa jatkoksiksi muita mutkitta myös muutamia saamen kieltä käsitteleviä, Neuvostoliitossa ilmestyneitä julkaisuja. Kaisu Juuselan artikkelissa on lisäksi lyhyesti esitelty Marjut Aikion saamelaisten kielenvaihtoa käsittelevä väitöskirja.

Harvaan Suomessa, taajaan Neuvostoliitossa – volgalaisten, permiläisten, obinugrilaisten ja samojedikielten tutkimuksesta

Hieman samanlaisessa asemassa kuin omaa Yhteissaamelaista sanastoaan esittelevä Juhani Lehtiranta on myös Sirkka Saarinen esitellessään mordvan ja marin tutkimusta Suomessa (s. 126–133): toisen turkulaisen, Alho Alhoniemen, ohella hän on itse jokseenkin ainoa suomalainen, joka Syktyvkarin fennougristikongressin jälkeisenä aikana on julkaissut tutkimuksia volgalaisista kielistä. Niinpä Saarinen joutuu paljolti selostamaan omia teoksiaan ja kohteliaana naisena jättää ne hieman Alhoniemen tutkimusten varjoon. Alhoniemi on käsitellyt mordvan kaasussyntaksia ja laatinut tuiki tärkeät marin kieliopin ja lukemiston, Saarinen taas on tutkinut marin verbisuffikseja, liitteitä ja folklorekieltä sekä julkaissut Timofej Evsev'evin arvokkaat folklorekokoelmat.

Enemmän kertomista volgalaisten kielten tutkimuksesta on neuvostoliittolaisen puolen edustajalla, Moskovan mordvalaisella A. P. Feoktistovilla. Hänen artikkeliinsa »Research of Volga-Finnic languages (1985–1989)» (s. 134–168) liittyvässä bibliografiassa on 237 nimikettä. Itse artikkeli koostuu lähinnä teosten aiheenmukaisesta ryhmitelystä ja varsin niukasta referoinnista. Yleisiä suuntaviivoja Feoktistov ei pyri vetämään eikä edes juuri arvioi esittelemiään teoksia. Kaikkein suosituin alue Neuvostoliiton volgalaisten kielten tutkimuksessa on ollut leksikologia, mutta mielenkiintoista tutkimustyötä on tehty myös mm. morfologian ja syntaksin, kaksikielisyyden, dialektologian ja kieli-

Kirjallisuutta

kontaktien alalla. Näitä teoksia soisi esiteltävän ja arvioitavan laajemminkin.

Permiläisten kielten tutkimus Suomessa (ja lännessä ylipäätään) on annettu yhden keskeisen asiantuntijan selostettavaksi. Pirkko Suihkosen artikkelissaan (s. 169–181) esittelemistä teoksista tärkeimpiä on Yrjö Wichmannin materiaaliin perustuva, Mikko Korhosen toimitama ja »12-vuotisen typografisen odysseian» jälkeen 1987 ilmestynyt sanakirja *Wotjakischer Wortschatz*. Lisäksi Suihkonen esittelee Paula Kokkosen toimitaman, T. E. Uotilan keräämään aineistoon perustuvan sarjan *Syrjänische Texte*. Fennougristikongresseihin perustuvista aikarajoista ei ole mielekästä pitää kovin tiukasti kiinni: Suihkonen esittelee myös Robin Bakerin teoksen *Komi case system* sekä oman väitöskirjansa *Korpus-tutkimus kielitypologiassa* sovellettuna udmurttiin, vaikka Bakerin teos ehti ilmestyä jo ennen Syktyvkarin kongressia, Suihkosen taas lykkäytyi Debrecenin kongressia myöhemmäksi (artikkelin lähdeluettelossa on vielä väärä ilmestymisvuosi 1989 ja otsikkokin lopullisesta poikkeavassa muodossa).

Komin kielen tutkimuksesta Neuvostoliitossa kirjoittaa virolainen Anu-Reet Hausenberg (s. 182–190). Hänen lyhyt mutta selkeä ja sympaattinen artikkelinsa sisältää kannanoton, jollaista muutama muihinkin artikkeleihin olisi toivonut: Hausenberg käsittelee komin kielen nykyistä uhanalaista asemaa, kaksikielisyttä ja kielipolitiikan kysymyksiä, jotka nykyään ovat nousseet ajankohtaisiksi. Lisäksi Hausenberg ehtii kommentoida morfologian ja syntaksin tutkimuksen, dialektologian ja nimistöntutkimuksen viimeaikaista kehitystä komien parissa. Artikkelinsa lopuksi Hausenberg kiittää komien veljeskansaa udmurteja avunannosta ja osallistumisesta yhteispermiläisiin tutkimushankkeisiin. Tässä yhteydessä tulevat mainituiksi muutamat »Permistika»-sarjan yhteisjulkaisut – ja sen enempää ei udmurtin kielen tutkimuksesta Neuvostoliitossa kerrotakaan. Käsittämätöntä ja sangen valitettavaa

on, että udmurtin tutkimusta käsittelevä neuvostoliittolaisartikkeli puuttuu tykkään!

Samanlainen ikävä puute on obinugri-laisten kielten kohdalla. Neuvostoliittolaisesta hantin ja mansin tutkimuksesta ei artikkeleita ilmeisesti ole onnistuttu hankkimaan, joten viime aikojen huomatuimman obinugristimme Ulla-Maija Kulosen artikkeli »Studies of the Ob-Ugric languages published in Finland 1985–1989» (s. 191–201) jää orpona kertomaan viidestä (5) obinugri-laista kieltä käsittelevästä julkaisusta (Raija Bartensin tutkimus obinugri-laisten karhulaulujen metaforista, Timothy Riesin mansin konditionaalia käsittelevät artikkelit sekä Kulosen omat tutkimukset obinugri-laisten kielten passiivista).

Samojedikielten tutkimuksesta Neuvostoliitossa kirjoittaa Helsingissäkin vaikuttanut tarttolainen Ago Künnap, jonka niukkaankin selkeään artikkeliin (s. 202–215) mahtuu 76 nimikkeen bibliografia: mielenkiintoisia aineistokoelmia, transkriptio- ja fonemisointiongelmien kimpussa kamppailevia äänneopin tutkimuksia, morfologiaa ja (valitettavan niukasti) syntaksia sekä dialektologiaa käsitteleviä julkaisuja. Aivan toisenlaisen tehtävän edessä on Suomen viime vuosien samojedologiasta (s. 216–237) kirjoittava Tapani Salminen, yksi lupaavimpia nuoria uralistejamme. Koska Salmisen omat julkaisut eivät tämän teoksen määraaikana vielä ehtineet ilmestyä, Suomen samojedologinen kirjallisuus Syktyvkarin ja Debrecenin fennougristikongressien välillä koostuu yhdestä ainoasta kirjasta, Juha Janhusen väitöskirjasta *Glottal stop in Nenets*. Janhusen monografia on toki arvosteltu jo moneen otteeseen, mutta tämä ei estä Salmista löytämästä – muuten sangen positiivisen kritiikkinsä yhteydessä – mielenkiintoisia näkökulmia sekä nenetsin fonologiaan että kielipolitiikan rakentamiseen ylipäätään.

»Uralilaisesta historian- ja kulttuurintutkimuksesta»

Toisessa niteessään *Problems of Uralistics* käsittelee neljää kielitieteen ulkopuolista uralistiikan aspektia: arkeologiaa, etnologiaa, folkloristiikkaa ja kirjallisuuden tutkimusta. Nämä on perinnesyistä totuttu lukemaan uralistiikkaan (fennougristiikkaan) ja myös fennougristikongressien alaan. Kuitenkin kannattaisi muistaa, että tällaisten ei-lingvististen tieteenhaarojen tutkimusalan määrittäminen kielellisen sukulaisuuden perusteella ei aina ole mielekäästä kuin korkeintaan tunteisiin vetoavan heimoromantiikan kannalta. Edes nykyisten uralilaisia kieliä puhuvien kansojen varhishistorian ja etnogeneesin tutkimuksessa ei kielitiede pysty antamaan kuin osan vastauksesta, ja etenkin nykykulttuurin tutkimuksen kannalta kaukaisen kielisukulaisuuden merkitys on usein olematon. Toki kielisukulaistemme kulttuurin muitakin puolia kuin kieltä on tutkittava, mutta entistä vakavammin voisi kysyä, onko tätä tutkimusta aina pidettävä nimenomaan uralistiikkana ja ovatko esimerkiksi fennougristikongressit tälle tutkimukselle oikea foorumi. Onko esimerkiksi marien tai udmurttien aineellista kulttuuria mielekäästä tutkia yhdessä unkarilaisten kanssa mutta erillään turkkilaiskieliä puhuvien naapurikansojen kulttuurista, ja miten obinugrialaisten nykykirjallisuus voisi olla lähempänä suomalaisten kuin jakuuttien kirjallisuutta?

Tällaisia kysymyksiä sen kummemmin pohtimatta *Problems of Uralistics* aloittaa toisen niteensä moskovalaisen Valentin V. Sedovin artikkelilla »Archeology of the Uralic peoples» (s. 9–60), joka yksinään täyttää teoksen arkeologiaosaston. Laajasta artikkelista noin puolet on bibliografiaa, toinen puoli hengästyttävän tiivistä kommentointia, jota väliotsikot, kartoista tai kaavioista puhumatkaan, olisivat huomattavasti selkiyttäneet.

Kansatieteen osasto on jaettu neljiä.

Moskovalainen Tamara P. Fedjanovič käsittelee artikkelissaan (s. 63–112) Volgan alueen kansoja: mareja, mordvalaisia ja udmurteja. Tämäkin artikkeli on lähinnä laajan bibliografian kommentointia. Samaa voidaan sanoa moskovalaisen Nadežda V. Filatovan artikkelista »Peoples of the North-European part of the USSR and Siberia» (s. 113–140) – melkoista asiantuntemusta ehkä vaatisikin kovin tarkka pureutuminen kaikkiin teoksiin, kun käsiteltävänä oleva alue ulottuu Inkeristä ja Karjalasta Siperiaan – sekä tallinnalaisten Anne Jakobsonin ja Ellen Karun artikkelista »On ethnographical research in Estonia conducted during the period between two Finno-Ugrian congresses (1985–1990)» (s. 141–152). Jakobson ja Karu toteavat, että virolaisen kansatieteen tutkimus on viime vuosina laajentanut alaansa ja suuntautunut entistä selvemmin ns. kapitalismin kauden alun, vuosisadan vaihteen ilmiöihin.

Neuvostoliittolaisista kollegoistaan poiketen kansatieteen osaston neljäs kirjoittaja Sirpa Karjalainen ei pyri esittelemään kaikkea mahdollista kongressien välisen ajan etnologista tutkimusta. Hänen artikkelinsa »Historical sources in ethnology – a review on recent Finnish ethnological studies» (s. 153–161) tyytyy esittelemään viisi viime vuosina ilmestynyttä monografiaa, joille Karjalainen on löytänyt kiintoisan yhteisen nimitäjän. Niiden aiheille – iittiläisistä puusepistä länsipohjalaiseen kaappikelloon – on yhteistä historiallisuus, historiallisten dokumenttien käyttö kansatieteelle muuten niin keskeisen kenttätöyön ohella.

Folkloristiikan osasto painottuu voimakkaasti »itämerensuomalaiseen» suuntaan. Venäjän federaation alue ei ole edustettuna ensinkään, vaan osaston kahdesta artikkelista toinen on suomalaisen Pekka Hakamiehen, toinen virolaisen Ülo Tedren kirjoittama. Katsauksessaan »Finnish folklorism from 1985 to 1989. The Kalevala jubilee of 1985» (s. 165–182) Hakamies ehtii muun

Kirjallisuutta

ohessa puuttua myös sellaisiin ajankohdaisiin ongelmiin kuin folkloristisen julkaisutoiminnan etiikka tai folkloristiikan tutkimuskohteet muuttuvassa yhteiskunnassa. Tedren artikkeli »Folklore research in Estonia between the two Finno-Ugric congresses» (s. 183–201) päättyy, laajan bibliografian kommentoinnin loppuksi, hieman pessimistisiin tunnelmiin: virolainen folkloristiikka on kovin keskittynyt valmiiden aineistojen julkaisemiseen, sitä haittaa suuresti tutkimuksen hajautuminen kahteen tutkimuslaitokseen ja kaupunkiin, ja nykyisen, vanhevan tutkijapolven tulevat seuraajat eivät tunnu herättävän Tedressä erityistä luottamusta.

Kirjallisuudentutkimuksen osaston — jonka asiaankuuluvuudesta olen edellä esittänyt kainoja epäilyksiä — täyttää kokonaan tällinnalaisen Naftoli Basselin artikkeli »Literary criticism in Soviet Finno-Ugric republics» (s. 205–268). (Suomen — saati Unkarin — kirjallisuuskritiikistä tai kirjallisuudentutkimuksesta ylipäätään ei siis ole artikkeleita.) Laajimmin Bassel käsittelee Viron kirjallisuuselämää, mutta myös Neuvosto-Karjalan sekä volgalaisten ja permiäläisten kielten puhujakansojen kirjallisuuskritiikistä hän on — alaviitteessä mainitsemiensa paikallisten tutkijoiden avulla — laatinut katsaukset. Etenkin kansainvälistä lukijakuntaa ajatellen olisi voinut toivoa myös tiivistä esitystä näiden kansojen kaunokirjallisuudesta, ja kielipoliittiset näkökohdat olisivat myös olleet tässä yhteydessä erittäin mielenkiintoisia. Varsinaista suurta yhteenvetoa Basselin artikkelissa ei ole, mutta sen viimeinen luku »Scientific activities» tarjoaa valaisevaa tietoa mm. yleisliittolaisten fennougristikongressien, karjalaisten, komien sekä Volgan alueen kansojen kulttuuri- ja kirjallisuuskonferenssien annista. Keskeisen huomion kohteena on Joškar-Olassa 1989 järjestetty ensimmäinen suomalais-ugrilainen kirjailijakonferenssi kirjailijaliiton ja julkaisun perustamispäätöksineen; seuraavan kerranhan kongressi on tarkoitus

järjestää Suomessa 1991.

Kahtalaista antia

Kaiken kaikkiaan Problems of Uralistics -teoksen artikkelit ovat jaettavissa kahteen päätyyppiin: jotkut ovat tunnollisesti laadittuja, kommentoituja bibliografioita, jollaisesta niukimmillaan on esimerkkinä Arvo Laanestin artikkeli, toisilla taas on kohteena jokin erityiskysymys tai lähestymistapa (esim. Vesa Koivistolla itäisten itämerensuomalaisten kielimuotojen asema ja suhteet, Sirpa Karjalaisella historiallisten lähteiden käyttö kansatieteellisessä tutkimuksessa). Onneksi artikkelit tyypistä riippumatta ovat jokseenkin poikkeuksetta korrektisti ja asiantuntevasti kirjoitettuja! Molempien tyyppien voi kyllä sanoa puolustavan paikkaansa: erityiskysymykseen keskittyvät artikkelit ovat luonnollisestikin selkeämpää ja miellyttävämpää luettavaa, bibliografiatyypisistä taas löytää arvokkaita lähdeviitteitä sellainen lukija, jolle Problems of Uralistics on ennen kaikkea hakuteos.

Lieviä moitteita osoittaisin lähinnä teoksen toimituskunnalle. Niiden aiheet olen enimmäkseen jo edellä esittänyt: kritiikitön suhtautuminen koko uralistiikan määrittelyyn ja kansainvälisiin yhteistyöhankkeisiin, joitakin aloja (mm. udmurtin ja obinugrilaisten kielten sekä folkloristiikan tutkimus Neuvostoliitossa) koskevien artikkelien puuttuminen sekä artikkelikokoelmille tyypillinen kirjavuus. Tehtävä on kuitenkin ollut lähes ylivoimaisen laaja, ja siihen nähden toimituskunta on suoriutunut hyvin. Tärkeintähän on, että artikkelit ovat päteviä ja teos on saatu julki määräaikaan mennessä. Kirjoittajakunnan laajentaminen ja esimerkiksi unkarilaisen osapuolen ottaminen mukaan yhteistyöhön olisi voinut tehdä teoksesta lähes täydellisen, mutta hyvä näinkin: parempi ajantasainen käsikirja nyt kuin yksi kunnianhimoinen, vuosikymmenten päästä valmistuva suurhanke lisää.

Etenkin hakuteoksen tyyppisenä tieto-

lähteenä *Problems of Uralistics* tulee säilyttämään arvonsa pitkään. Tältä kannalta tuntuu murheelliselta, että teoksen ulkoinen laatu on kovin vaatimaton. Kieliasu kylläkin vaikuttaa varsin asialliselta ja yhtenäiseltä, eikä painovirheitäkään ole kohtuuttomasti. Omaan silmääni on pistänyt vain muutama nimiä ja nimityksiä koskeva kömmähdys: huolimatta koostajan päinvastaisesta väitteestä kaikkia etnonyymejä ei ole yhtenäistetty vaan saamelaisten kansan ja kielen nimityksenä esiintyvät sekä *Sámi* ja *Saami* että *Lapp*; kääntäjältä tai kielentarkastajalta ovat suomalaiseseen asuun jääneet ainakin »Pihkova» (pro *Pskov*; Vesa Koiviston artikkelissa) ja »Aunus» (pro *Olonets*; Pekka Hakamiehen artikkelissa). Sitä vastoin teoksen ulkoasu on onneton. Tuhruisesta konekirjoitusjäljestä pienennetty teksti on raskasta lukea, ja hentoinen sidonta ohuine paperikansineen panee epäilemään kirjan kestävyttä käytössä. *Problems of Uralistics* on rikas tietopaketti, joka olisi ansainnut kauniimman kääreen.

JOHANNA LAAKSO